

УДК 340.12

Мирослава СІРАНТ

Національний університет “Львівська політехніка”,
професор кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
myroslava.m.sirant@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-9393-2397

СИНЕРГЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

<http://doi.org/10.23939/law2025.47.229>

© Сірант М., 2025

Синергетичний підхід у дослідженні міжнародних правових систем є новим і перспективним підходом для аналізу складних взаємодій між елементами правових систем. У зв'язку з глобалізацією зростає потреба в пошуку методів, які дають змогу розглядати правові системи як органічні цілісності, де взаємодія окремих елементів призводить до формування нових правових реалій. Синергетика як наука про самоорганізацію відкриває нові горизонти для вивчення правових систем, що робить це дослідження актуальним у контексті розв'язання сучасних проблем міжнародного права.

Відомо, що органічні елементи міжнародних правових систем – це фундаментальні складові частини міжнародного права, які містять норми та принципи міжнародного права (суверенітет, невтручання, права людини); міжнародні організації (ООН, Міжнародний Кримінальний Суд, ВТО); міжнародні договори та угоди, які створюють основи для взаємодії між державами. Сучасний розвиток міжнародних правових систем потребує глибокого аналізу взаємодії їхніх елементів і процесів, що сприяють формуванню глобального правопорядку. У зв'язку з динамічними змінами на міжнародній арені, зокрема викликами глобалізації, трансцендентальними загрозами та розвитком цифрових технологій, виникає потреба у детальнішому дослідженні методів та принципів, що лежать в основі функціонування цих систем.

Один із перспективних підходів, який допомагає розкрити складність цих процесів, – це синергетичний аналіз. Він базується на концепції самоорганізації систем, де взаємодія окремих елементів веде до виникнення нових структур і норм. Такий підхід дає змогу дослідити, як різні компоненти міжнародного права – правові норми, інститути, міжнародні організації та національні правові системи – взаємодіють та створюють стійкі правові механізми.

У цій статті розглядається синергетичний аналіз органічних елементів міжнародних правових систем. Потрібно дослідити основні правові елементи, їхню взаємодію та вплив на розвиток міжнародного права. Звернемо також увагу на методи самоорганізації, що можуть сприяти розв'язанню глобальних проблем через правові норми та інституції.

Синергетика є науковою дисципліною, що вивчає процеси самоорганізації у складних системах. Розглянемо такі аспекти: система як сукупність елементів, процеси самоорганізації, концепція порядку через хаос.

Система як сукупність елементів полягає в тому, що правові норми, міжнародні організації, держави та інші суб'єкти міжнародного права розглядають як елементи глобальної правової системи. Тому синергетика досліджує як міжнародні правові системи можуть адаптуватися до змін, реагуючи на нові виклики через створення нових норм і механізмів правового регулювання. Концепція порядку через хаос як міжнародне право еволюціонує в умовах хаосу, який може виникати через конфлікти, війни або екологічні катастрофи.

Ключові слова: синергетика, органічні закони, права, міжнародне право, філософія.

Постановка проблеми. Робота полягає в застосуванні синергетичної методології до аналізу міжнародних правових систем. Це дає змогу глибше дослідити механізми взаємодії окремих елементів цих систем і їх здатність до самоорганізації, а також вплив цієї взаємодії на стабільність і адаптивність правових норм. Таке дослідження сприятиме формуванню нових підходів до регулювання міжнародних відносин.

Синергетичний підхід у контексті права, фізики досліджували такі вчені, як Г. Хакен, який вперше сформулював принципи синергетики. Українські дослідники, зокрема О. Миронова та В. Ламакін, також зробили внесок у розвиток теорії самоорганізації у правовій сфері. Проте існує недостатня кількість досліджень, що поєднують міжнародне право із синергетичним аналізом, що свідчить про актуальність і новизну цього підходу.

Аналіз дослідження проблеми. Важливі питання, які стосуються цієї проблематики, досліджує чимало науковців та відомих людей, серед них: В. Буткевич, Н. Пронюк та інші.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз органічних елементів міжнародних правових систем, через призму синергетики, щоб виявити основні принципи їх функціонування та розвитку в умовах глобалізації і зростаючої взаємодії між державами.

Виклад основного матеріалу. Проаналізовано норми та принципи міжнародного права, таких як принципи суверенітету, невтручання, прав і їхню взаємодію з новими викликами, такими як глобалізація та цифровізація. Важливо наголосити, що у міжнародному праві визначаються такі синергетичні парадигми, як правові традиції. Адже взаємодія різних правових систем – загального, континентального та інших, і як вони створюють основу для формування єдиного правового поля на міжнародній арені.

Розглянемо, як різні елементи міжнародних правових систем взаємодіють між собою через призму синергетичного підходу.

Зокрема, механізми самоорганізації: як міжнародні правові системи адаптуються до нових викликів через створення нових норм і стандартів. Взаємодія міжнародного і національного права досліджує, як міжнародні норми інтегруються у національні правові системи через інкорпорацію, імплементацію та гармонізацію. Адаптація до глобальних трансформацій: синергетичний підхід дає змогу зрозуміти, як правові системи реагують на глобальні виклики, такі як кліматичні зміни, міграційні кризи або технологічні революції.

Сучасні виклики для міжнародного права неможливі без врахування глобалізації, конфліктів та екологічних загроз.

Глобалізація впливає на структуру міжнародних, правових систем, спричиняючи нові конфлікти і створюючи можливості для формування нових міжнародних угод. Особлива увага присвячується ролі міжнародного права у врегулюванні конфліктів, запобіганні збройним конфліктам та

захисті прав людини в умовах війни. Розглядається роль міжнародного права в боротьбі з екологічними катастрофами, включно з питаннями змін клімату, захисту біорізноманіття та управління природними ресурсами.

Міжнародні правові системи складаються з багатьох елементів, що взаємодіють між собою, формуючи органічну цілісність. До таких елементів можна зарахувати правові норми, інститути, міжнародні організації, національні правові системи та міжнародні судові органи. Синергетичний підхід до дослідження цих елементів передбачає аналіз їхньої взаємодії як процесу самоорганізації, де кожен елемент відіграє свою роль у забезпеченні функціонування всієї системи.

Основою міжнародної правової системи є правові норми – обов'язкові для виконання правила поведінки, які встановлюють права та обов'язки держав та інших суб'єктів міжнародного права. Правові норми формують внаслідок міжнародних угод, конвенцій та судових рішень. Їхнє взаємопов'язане функціонування створює умови для стабільності і передбачуваності в міжнародних відносинах. У синергетичному аналізі важливо досліджувати, як нові норми виникають із взаємодії наявних елементів, особливо в контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату або цифрові технології.

Міжнародні інститути та організації є ключовими структурними елементами, що забезпечують координацію між правовими суб'єктами. Вони створюють майданчик для діалогу та забезпечують виконання міжнародних норм через процедури моніторингу та арбітражу. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй та Міжнародний суд відіграють важливу роль у підтримці міжнародного правопорядку. Синергетичний підхід дає змогу побачити, як ці інститути взаємодіють із державами, трансформуючи міжнародні правові норми в інституціональне право [1].

Національні правові системи, хоча і є суверенними, взаємодіють із міжнародними нормами через процеси імплементації та адаптації. Наприклад, Європейський Союз має механізми гармонізації національного законодавства країн-членів із загальними стандартами, що створює додатковий рівень самоорганізації міжнародної системи права. Вивчення цих процесів у синергетичній перспективі дає змогу зрозуміти, як міжнародні норми трансформуються в конкретних державах і як національні закони впливають на формування міжнародного правопорядку.

Судові органи міжнародного права, такі як Міжнародний Кримінальний Суд або Суд з прав людини, є важливими елементами правової системи. Вони забезпечують дотримання правових норм та виконання рішень. У синергетиці важливо аналізувати, як судові прецеденти формують нові норми міжнародного права та як правові конфлікти ведуть до самоорганізації правової системи [2].

Синергетика як підхід до дослідження права важлива передусім своїми методологічними можливостями відкриття внутрішніх механізмів самоорганізації права як системи і ствердження конструктивних напрямів її подальшого розвитку. Саме синергетика, і це беззаперечно, орієнтує розвиток системи права, вказуючи вихід її зі стану ентропії на зламі соціальних епох, що проявляється у транзитивності більшої частини соціальних інститутів, цінностей і норм, а отже, зумовлює виникнення нових соціальних структур і спричиняє зміни в організації управління суспільством. Синергетика здатна забезпечити вивчення права механізмами спонтанного формування і збереження складних систем, зокрема тих, що перебувають у стані нестійкої рівноваги із зовнішнім середовищем, потребують підтримки стабільності та здатні до самоорганізації.

Синергетика досліджує системи, які здатні до самоорганізації через взаємодію своїх компонентів, і ці концепти можуть бути застосовані до міжнародного права. Ідея полягає в тому, що міжнародні правові системи не є статичними, а еволюціонують у відповідь на нові виклики та зміни. Взаємодія правових норм та інституцій створює нові правові реалії, а цей процес самоорганізації може бути досліджений через синергетичну методологію [3].

Міжнародне право постійно перебуває в процесі еволюції завдяки постійній взаємодії між національними та міжнародними правовими нормами. Цей взаємозв'язок можна охарактеризувати як синергетичний, оскільки він призводить до появи нових норм, які відображають інтереси як

окремих держав, так і міжнародного співтовариства загалом. Наприклад, міжнародні угоди про боротьбу з тероризмом або зміною клімату активно адаптуються національними законодавствами, створюючи нові правові реалії.

Самоорганізація міжнародних правових систем є ключовим принципом синергетики, який допомагає зрозуміти, як міжнародні правові системи можуть адаптуватися до нових умов. Міжнародне право не є централізованою системою, воно розвивається через динамічну взаємодію між різними елементами – державами, міжнародними організаціями та правовими інституціями. Ці взаємодії можуть створювати нові правові механізми для розв'язання глобальних проблем, таких як міграція, війна або екологічні катастрофи [4].

Синергетика дає змогу зрозуміти, як правові норми розвиваються не лише внаслідок свідомого втручання держав, але й через спонтанні процеси взаємодії та самоорганізації. Наприклад, поява міжнародних правових норм щодо прав людини або зміни клімату є результатом взаємодії між національними законодавствами, міжнародними угодами та судовими рішеннями. Такий процес еволюції можна розглядати як синергетичний, оскільки він відображає динамічну взаємодію правових елементів на міжнародному рівні.

Міжнародні інститути також еволюціонують через процеси синергії. Наприклад, Європейський Союз, який починався як економічне співтовариство, поступово трансформувався у багаторівневу правову структуру, що регулює різні аспекти життя країн-членів. Цей процес можна розглянути як результат синергетичної взаємодії між національними урядами, міжнародними нормами та судовими інститутами, що призвело до формування унікальної правової системи [4].

Отже, синергетичний аналіз міжнародних правових систем відкриває нові можливості для розуміння складних взаємодій між правовими нормами, інститутами та державами. Цей підхід дає змогу виявити закономірності еволюції міжнародного права і зрозуміти, як через процеси самоорганізації виникають нові правові механізми, здатні відповідати на виклики сучасного світу.

Але треба зауважити, що синергетика органічних елементів міжнародних правових систем у філософії права – це концептуальний підхід, який поєднує ідеї синергетики та філософії права для розуміння взаємодії та самоорганізації елементів у міжнародних правових системах. Цей підхід надає можливість розглядати міжнародне право не просто як сукупність норм і угод, але як складну динамічну систему, що функціонує та адаптується в умовах глобальних змін.

У контексті міжнародного права синергетика дає можливість проаналізувати, як міжнародні інститути, норми та принципи взаємодіють між собою, формуючи гармонійну правову систему. Це охоплює вивчення процесів адаптації та самоорганізації під впливом нових викликів, таких як глобалізація, транснаціональні конфлікти та зміни в екологічному праві.

Застосування синергетики у філософії права дає змогу виявити механізми самоорганізації в міжнародних правових системах. Наприклад, у разі кризових ситуацій, таких як війни або екологічні катастрофи, міжнародне право створює нові норми та механізми для врегулювання конфліктів або захисту довкілля. Ці процеси можна розглядати як адаптивну еволюцію правової системи.

Філософія права досліджує основні принципи та етичні засади, на яких ґрунтується міжнародне право. Поєднання філософії права із синергетикою міжнародного права дає змогу глибше зрозуміти, як етичні категорії, такі як справедливість, свобода та рівність, взаємодіють з динамічними процесами у правових системах. Це особливо важливо у глобальному контексті, де міжнародне право постійно змінюється та пристосовується до нових реалій.

Синергетика дає можливість передбачити нові форми взаємодії у міжнародному праві. Наприклад, розвиток глобальних мереж взаємодії між державами, міжнародними організаціями та громадським суспільством може створити нові структури управління, здатні ефективніше відповідати на виклики сучасності. Синергетичний підхід також допомагає прогнозувати потенційні зміни у правових системах під впливом таких чинників, як технологічний прогрес і зміни клімату.

Висновки. Отже, синергетичний аналіз органічних елементів міжнародних правових систем дає змогу розглядати їх не як статичні структури, а як динамічні системи, що розвиваються завдяки взаємодії різних елементів. Цей підхід підкреслює, що міжнародне право не є просто сукупністю норм і угод, а системою, яка самоорганізовується і еволюціонує під впливом глобальних змін, кризових ситуацій та нових викликів. Основними органічними елементами таких систем є міжнародні організації, договори, правові норми та принципи, що взаємодіють між собою на різних рівнях, забезпечуючи адаптацію правової системи до нових реалій.

Синергетичний підхід дає можливість виявити не тільки основні тенденції розвитку міжнародного права, але й його здатність до саморегуляції в умовах конфліктів, глобалізації та технологічного прогресу. Отже, синергетика допомагає краще зрозуміти, як міжнародні правові системи реагують на глобальні виклики та як вони можуть трансформуватися в майбутньому. Це відкриває нові перспективи для ефективного правового регулювання та розвитку міжнародного права у відповідь на складні соціально-економічні процеси, що відбуваються у світі.

Синергетичний аналіз органічних елементів міжнародних правових систем у філософії права відкриває нові перспективи для розуміння розвитку міжнародного права як складної, самоорганізованої системи, що реагує на глобальні виклики та змінюється під впливом нових умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буткевич В. Г. (2002). Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. Київ: Либідь, 608 с.
2. Пронюк Н. В. (2010). Сучасне міжнародне право ОБР: навч. посіб. 280 с.
3. Балинська О. М., Ященко В. А. (2017). Синергетика як методологічна парадигма юридичних досліджень. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Юридична, № 4, С. 3–12.
4. Черкес М. Ю. (2009). Міжнародне право: Підручник. Київ: Знання, 397 с.

REFERENCES

1. Butkevych, V. H. *Mizhnarodne pravo. Osnovy teorii* [International law. Fundamentals of theory]: pidruchnyk / V. H. Butkevych, V. V. Mytsyk, O. V. Zadorozhnii; za red. V. H. Butkevycha. Kyiv: Lybid, 2002. 608 p.
2. Proniuk, N. V. *Suchasne mizhnarodne parvo* [Modern international law of the OBR] OBR: navch. posib. 2010. 280 p.
3. Balynska, O. M., Yashchenko, V. A. *Synerhetyka yak metodolohichna paradyhma yurydychnykh doslidzhen*. [Synergetics as a methodological paradigm of legal research] Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia yurydychna 4 (2017). P. 3–12.
4. Cherkes, M. Yu. *Mizhnarodne pravo*: [International law]. Pidruchnyk. Kyiv: Znannia, 2009. 397 p.

Дата надходження статті: 19.04.2025 р.

SYNERGETIC ANALYSIS OF ORGANIC ELEMENTS OF INTERNATIONAL LEGAL SYSTEMS

The synergistic approach in the study of international legal systems is a new and promising approach to the analysis of complex interactions between elements of legal systems. In connection with globalization, there is a growing need to find methods that allow us to consider legal systems as organic wholes, where the interaction of individual elements leads to the formation of new legal realities. Synergetics as a science of self-organization opens up new horizons for the study of legal systems, which makes this research relevant in the context of solving modern problems of international law.

It is known that the organic elements of international legal systems are the fundamental components of international law, which include the norms and principles of international law (sovereignty, non-interference, human rights); international organizations (UN, International Criminal Court, WTO); international treaties and agreements that create the basis for interaction between states. The modern development of international legal systems requires a deep analysis of the interaction of their elements and processes that contribute to the formation of global legal order. In connection with dynamic changes in the international arena; in particular, the challenges of globalization, transcendental threats and the development of digital technologies, there is a need for a more detailed study of the methods and principles underlying the functioning of these systems.

One of the promising approaches that helps to reveal the complexity of these processes is synergistic analysis. It is based on the concept of self-organization of systems, where the interaction of individual elements leads to the emergence of new structures and norms. This approach allows us to examine how various components of international law – legal norms, institutions, international organizations and national legal systems – interact and create stable legal mechanisms.

This article considers a synergistic analysis of the organic elements of international legal systems. It is necessary to examine the main legal elements, their interaction and impact on the development of international law. We will also pay attention to the methods of self-organization that can contribute to solving global problems through legal norms and institutions.

Synergetics is a scientific discipline that studies the processes of self-organization in complex systems. Let us consider the following aspects: the system as a set of elements, self-organization processes, the concept of order through chaos. The system as a set of elements consists in the fact that legal norms, international organizations, states and other subjects of international law are considered as elements of the global legal system. Therefore, synergetics studies how international legal systems can adapt to changes, responding to new challenges through the creation of new norms and mechanisms of legal regulation. The concept of order through chaos as international law evolves in conditions of chaos, which can arise due to conflicts, wars or environmental disasters.

Keywords: synergetics, organic laws, rights, international law, philosophy.